

Miroslav Kurelac

PRILOZI IVANA LUČIĆA-LUCIUSA LEKSIKONU
M. A. BAUDRANDA

SAŽETAK. Ivan Lučić-Lucius (Trogir, 1602—Rim, 1679) utemeljitelj moderne kritičke znanstvene historiografije u Hrvata, pisac poznatog djela „*De Regno Dalmatiae et Croatiae, libri sex*” (Amsterdam 1666), *Memorie istoriche di Tragurio* (Venecija 1673), „*Inscriptiones Dalmaticae*” (Venecija 1673) i drugih, autor je mnogih priloga u suvremenim leksikonima poglavito u djelu francuskog znanstvenika Michela Antoinea Baudranda (Paris 1633—1700) „*Lexicon geographicum*” (Paris 1670, 1674, 1705). Ovi prilozi Ivana Lučića nisu dosada bili dovoljno poznati kao i znanstvene veze koje su između Lučića i M. A. Baudranda i njegova brata Petra A. Baudranda postojale. Autor upozorava na rukopis Ivana Lučića, koji se čuva u ostavštini M. A. Baudranda u Parizu pripremljen za objavljivanje u Baudrandovu „*Lexiconu*”. Uz prikaz daje se i ocjena Lučićevih priloga a sam Lučić zahvaljujući ovim priložima može se smatrati prvim pravim utemeljiteljem historijske geografije u Hrvata i vrsnim leksikografom spomenute materije.

Ivan Lučić-Lucius (Trogir, 1604—Rim, 1679), otac hrvatske povjesnice, hrvatski Herodot, (kako ga je nazvao Vjekoslav Klaić¹), utemeljitelj moderne kritičke znanstvene historiografije u Hrvata, poznat je ponajviše po svom magistralskom djelu *De Regno Dalmatiae et Croatiae, libri sex*, objavljenu u Amsterdamu 1666. g. Poznat je i po iscrpnoj povijesti grada Trogira *Memorie istoriche di Tragurio ora detto Traù* izašloj u Veneciji 1673. g.; po izdanju povijesno-hagiografskog djela *Vita B. Ioannis confessoris ep. Traguriensis et eius miracula* s Lučićevim kritičkim osvrtima (*Notae historicae ad Vitam*), izašlom u Rimu 1657. g.; po izdanju antiknih i srednjovjekovnih natpisa sabranih u djelu *Inscriptiones Dalmaticae* izdanih također u Veneciji 1673, 1674. g. U suradnji s Dubrovčaninom Stjepanom Gradićem priredio je i objavio u Amsterdamu 1668. kritičko izdanje *Trogirskog fragmenta* Satirikona Petronija Arbitra, a posthumno je objavljen tekst Statuta grada Trogira, što ga je on priredio (*Statuta et reformationes civ. Tragurii*) u Veneciji 1708. g.²

Manje su ili čak nikako poznati Lučićevi prilozi za suvremene leksikone, geografsko-povijesne i druge priručnike. U mnogima od njih on je surađivao, pozivan na sudjelovanje u raznim izdanjima, kao ugledan kritički historik, vrstan i pouzdan poznavalac naših krajeva, njihove prošlosti i aktualnog stanja. Od važnijih valja spomenuti novo izdanje djela *Thesaurus Geographicus* Abrahama Ortelijsa, *Lexicon geographicum* M. A. Baudranda, *Atlas Maior* Joanna (Johannes) Blaeua, *Acta Sanctorum*, J. Bolanda, *Lexicon geographicum* Filipa Ferrarija i dr.

¹ Vjekoslav Klaić, *Povjest Hrvata*, sv. I, Zagreb 1899, str. 3.

² O djelima, izdanjima i rukopisima Ivana Lučića v. Miroslav Kurelac, *Djela Ivana Lučića-Luciusa*; prilog uz izdanje: Ivan Lučić, *O kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske — Ioannes Lucius, De Regno Dalmatiae et Croatiae*, Zagreb 1986, str. 429—442.

Kad je 1654. g. napustio Trogir u oporuci je *Ivan Lučić*, među ostalim, naveo da odlazi u Rim, kako bi mogao uspješno nastaviti i dovršiti rad na pisanju svoga povijesnog djela *De Regno Dalmatiae et Croatiae*, da bi potomstvu ostavio svjedočanstvo svoje ljubavi prema domovini — *Testimonium amoris patriae*.³ Smatrao je da je prošlost domovine skrivena u tami i podvrgnuta mnogim izopačenjima povijesnih činjenica, koje je Lučić nakanio ispraviti i rasvijetliti vjerodostojnim dokumentima. To je istakao u Uvodu djela *De Regno Dalmatiae et Croatiae*, gdje je naglasio da ga ljubav prema domovini i želja da razotkrije istinu nagnaše pisati s nakanom da prikupljajući što je rasuto uklanja zabune, rasvjetljuje nejasnoće i pokazuje zablude.⁴ Ta Lučićeva odluka i dolazak u svjetsku metropolu znanosti i umjetnosti, u Rim, bili su presudni. U Rimu je imao na raspolaganju brojne bogate biblioteke i arhive, a uz to su u tom Vječnom gradu boravili i u njega uvijek iznova dolazili najugledniji predstavnici ne samo talijanske već internacionalne znanstvene elite. Valja istaknuti da mu je od prvih dana boravka u Rimu od velike važnosti i koristi bilo poznanstvo s čuvenim geografom Lukom Holstenijem, prefektom Vatikanske biblioteke, bibliotekarom knjižnice kardinalâ Antuna i Franje Barberinija i kasnije kraljice Kristine Švedske.⁵ Istovremeno bio je u uskom znanstvenom kontaktu sa slavnim Ferdinandom Ughellijem, autorom višetomnog izdanja *Italia Sacra*, s bolandistima autorima *Acta Sanctorum*, te francuskim učenjacima Petrom Baudrandom i njegovim bratom Michelom Antoineom Baudrandom, tajnikom kardinalâ Antuna i Franje Barberinija velikih mecena naših umjetnika i znanstvenika.⁶

Lučić je uskoro po dolasku u Rim sklopio, vjerojatno posredstvom Luke Holstenija, prijateljstvo s braćom Baudrand i započeo suradnju na novom izdanju *Thesaurusa* Abrahama Ortelija, kojeg je popunjavao novim podacima Michel A. Baudrand, a prikupljao za nj tekstove Petar Baudrand. Lučićev dokaz prijateljstva nalazi se u bilješci uz vlastiti primjerak djela *Vita B. Ioannis conf. ep. Traguriensis* izašlog 1657. g. u Rimu, u kojoj stoji da je primjerak svog znanstvenog prvenca namijenio Baudrandu, koji je tada bio tajnik kardinala Barberinija, kao i drugim uglednim ličnostima u Rimu i domovini.⁷

³ Prijepis Lučićeve oporuke napisane pred odlazak u Rim 8. rujna 1654. g. Knjižnica Samostana sv. Frane u Šibeniku, »Libro A. Traù«, list 93; Izd. *Cvito Fisković*, Oporuka i kodici Ivana Lučića, Viestnik Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu, vol. 9—10, Zagreb 1941, str. 59—84. Original oporuke i kodica čuva se danas u Rimu, Archivio di Stato, Fond. Notai Capitolini, V. Otaviani, Uffic. 30, 1679. — usp. *Ivan Črnčić*, Paoporuka Ivana Lučića, Trogiranina, našega povjestnika, od 1679 godine, Starine JAZU, knj. 26, Zagreb 1893, str. 20—25.

⁴ Uvod u *De Regno Dalmatiae et Croatiae*, libri sex sačuvan u Lučićevu rukopisu. Ostavština Lučićeva Arhiv Splitskog kaptola, Lectori Dalmatae veritatem amanti — Operis introductio, Sign. 528, list. 1a-7, 88, 90. Izd. *M. Kurelac*, Lučićev autograf djela *De Regno Dalmatiae et Croatiae* u Vatikanskoj biblioteci i drugi novootkriveni Lučićevj rukopisi. Zbornik Historijskog instituta JAZU, vol. 6, Zagreb 1969, str. 161—163. Prijevod na hrvatski »Citaocu Dalmatincu, ljubitelju istine« u izdanju: Ivan Lučić, O kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske..., (prijevod Bruna Kuntić-Makvić), o.c. v. bilj. 2/, str. 358—359.

⁵ Luca Holstenius /Holste, Hamburg 1596 — Rim/ 1661 / geograf, bibliotekar, praćilac Cluvera na putu po Italiji; u brojnim poslanstvima po Evropi, zaslužan za obraćenje kraljice Kristine Švedske i njen dolazak u Rim; član Akademije dei Lincei i Akademije kraljice Kristine Švedske, kustos Vatikanske biblioteke. Lučić je bio prijatelj Holsteniusa i s njime se dopisivao iz Trogira. Lit.: *Roberto Almagià*, L'opera geografica di Luca Holstenio, Città del Vaticano, 1942, /Studi e testi, vol.102/.

⁶ *Miroslav Kurelac*, Stjepan Gradić i rimski znanstveni krug XVII. stoljeća, Zbornik radova o dubrovačkom učenjaku Stjepanu Gradiću, Zagreb 1985, str. 17—33.

⁷ *Michel Antoine Baudrand* /Paris 1633—1700/, geograf. Tajnik kardinala Antonija Barberinija. Boravio u Rimu u više navrata/1655, 1667 i 1691./ Putovao je mnogo i priredio više geografskih djela među kojima *Lexicon geographicum* /Paris 1670 i 1674/ i *Dictionnaire géographique et historique*, vol. I — II, Paris 1705. — Njegov brat Petar Andrija Baudrand surađivao je s Michelom Antoineom i bio u dopisivanju s Ivanom Lučićem. — Uz vlastiti primjerak djela *Vita B. Joannis ep. Traguriensis et eius miracula*, Rim 1657, Lučić je priložio popis prijatelja kojima je poslao primjerke svoga djela, među njima je i M.A. Baudrand označen kao tajnik kardinala Barberinija. V. Naučna biblioteka, Zadar Mss. 766.

O Lučićevim priložima za Ortelijev *Thesaurus* ili Baudrandov *Lexicon* znalo se do sada samo iz njegovih pisama Zadraniu Valeriju Ponteu. U pismu od 6. lipnja 1668. g. Lučić je iz Rima pisao da je na poticaj Petra Baudranda izradio: "le note Geografiche dell'Illyrico all Lexicon del Ortelio ch'egli fa ristampare in Parigi con molte giunte sue".⁸ Iz ovog i drugih pisama dade se također razabrati da je Petar Andrija Baudrand stalno izvještavao Lučića o važnijim znanstvenim i kulturnim događajima u Parizu, posebno u vezi s polemikom oko autentičnosti *Trogirskog fragmenta* Satirikona Petronija Arbitra, odnosno o autentičnosti čuvenog Trogirskog rukopisa iz biblioteke Koriolana Čipkovića — Cippica, koji je neko vrijeme bio zadržan u Parizu zbog ekspertize stručnjaka. O karakteru suradnje na Leksikonu nije se na temelju poznate građe moglo više zaključivati, tek se moglo na osnovi Baudrandovih izdanja analizom tekstova utvrditi da se autor poziva na Ivana Lučića, što je mogao učiniti vodeći podatke iz Lučićevih tada već objavljenih djela.⁹

Radeći nedavno u Nacionalnoj biblioteci (Bibliothèque Nationale de France) u Parizu identificirao sam jedan Lučićev rukopis u ostavštini Michela Antoina Baudranda, koji potvrđuje njihovu osobnu vezu i znanstvenu suradnju. Lučić je, naime, poslao svoje tekstove M. A. Baudrandu u Paris radi tiska u njegovu Leksikonu, i sada se tekst čuva unutar njegovih rukopisa pod signaturom: Ms. Ital. 1152, fol. 102-107. Naslov Lučićeva rukopisa glasi: *Joannis Lucij notę ad Thesaurum Geographicum Abrahami Ortelii*. Tekst je pisan latinskim jezikom, a obuhvaća ukupno 10 stranica folio formata. Jasno se razabire Lučićeva ruka i poznata Lučićeva smeđa tinta kojom su inače pisani gotovo svi njegovi rukopisi a posebno Lučićeva pisma. Pojmovi (natuknice) svrstani su abecednim redom, od *Adriaticum mare* do *Vegium*. Obradeni su ovdje što opširnije, što kraće sljedeći naslovi: *Adriaticum mare* — *Alba maritima* — *Almissum* — *Amantini* — *Andecium* — *Andetrium* — *Arbum* — *Ardięi* — *Arduba* — *Ariona* — *Atyras* — *Aurana* — *Autriate* — *Boas* — *Bosna* — *Brachia insula* — *Bubua* — *Bulini* — *Butue Chulmia* — *Codropolis* — *Cori* — *Corinium* — *Corcyra melena* — *Croatia* — *Culfus Veneticus* — *Dacia* — *Dalmatia* — *Dalmatia post Imperii declinationem* — *Dalmatia deinde iterum dilatata* — *Dassarete* — *Diomedis Promontorium* — *Drilo* — *Drinus* — *Drinus sive Drinaui* — *Euchelij* — *Epetium* — *Grausa* — *Gudusca* — *Hierastemne* — *Hyllis* — *Jader fluvijs* — *Jadera* — *Japidia* — *Illyricum antiquum* — *Illyrico à Romanis occupato* — *Illyricum Regnum* — *Illyricum Romanę libertatis* — *Illyricum proprium* — *Illyricum Monarchie Romanę* — *Illyrico* — *Illyricum diviso Romano Imperio* — *Illyricum Occidentale* — *Illyricum Orientale* — *Illyrico utroque* — *Illyricum hodiernum* — *Illyricus Sinus* — *Issa insula* — *Ladesta* — *Liburnia* — *Liburnicus sinus* — *Lumbicatum insula* — *Manius sinus* — *Melita* — *Miculi mons* — *Mlauna* — *Moraua* — *Narenta* — *Nesti* — *Nesti populi* — *Nestus fl.* — *Nona* — *Olchiate populi* — *Oriundus fl.* — *Olynta* — *Parthini populi* — *Piua* — *Pharos* — *Pretorium maritimum* — *Promona* — *Proteras* — *Ragusium* — *Rascia* — *Regia insula* — *Rhizunitę* — *Sardięi* — *Scardona* — *Scodrensens* — *Seruia* — *Sibenicum* — *Sicum* — *Spalatum* — *Tara* — *Tedonicum* —

⁸ Pismo I. Lučića Valeriju Ponteu, Rim 6. listopada 1668; izd. B. Poparić, Pisma Ivana Lučića Trogirana, Starine, knj. 32, Zagreb 1907, str. 39.

⁹ Michel Antoine Baudrand, *Lexicon geographicum in quo Univerſi Orbis urbes, Provinciae, Regna, Maria, et Flumina recensentur*. — Illud primum in lucem edidit Rev. D. Philippus Ferrarius Alexandrinus Servorum D. Mariae Virginis totius Coetus supremus Praesul nec non in Ticinensi Accademie Publicus Metaphysicae, tum, et Matem. Professor. Nunc Michael Antonius BAUDRAND Parisinus, Prior Commendatarius de Roboribus de Novo Mercato, et de Gessenis, hanc editionem emendavit, illustravit, et dimida parte ancioem fecit. Accessit Mantissa Correctionum, Dominici Magri Melit. Theologi Cathedralis Viterb. Protonotarii Apost. et Sacrae Congregationis Indicis consultoris nunc primum edita. Asterisco notata correctiones. PATAVII MDCLXXIV, vol. I — II.

Timacum — Tilurus — Tininium — Titius — Tragurium — Tyrustę — Varalij — Vardei — Ardięi — Vegium.

Ovaj Lučićev tekst i rukopis dosad nisu bili poznati i obrađivani. Iako se priprema njegovo cjelovito izdanje s komentarom, neće biti na odmet citirati nekoliko Lučićevih obrada što će pružiti uvid u sadržaj i karakter njegovih doprinosa za ovo međunarodno izdanje.

Donoseći podatke za grad Biograd na moru Lučić upućuje na razliku prema Beogradu na Dunavu i Savi te piše:

»Alba maritima, olim Blandona, deinde Beligrada et Belgradum civitas Croatiaę maritimę, nunc Dalmatię destructa, vulgo Zara vecchia, Slavis *Biograd*; dicta Alba maris ad differentiam Albę Vngarię, quę Regalis, vngaris Ezeches Feyeruar, slavis Stolni Biograd; et ex inde Germanis Stulweissenburgh; et alterius Albę dictę Gręę Germanis Grechweissenburgh, Vngaris antiquis Alba Bulgarica, recentioribus Nandor Alba, Italis Belgrado, Slauis, Slauni Biograd, ad confluentem Sauı et Danubij, quod falso pro antiquo Taurum ponitur, cum Taurunum tribus miliaribus a conflente Sauı et Danubii occidentem uersus ponant Tabulę Peuntingerianę. vide Blandona vide Taurunum.«

— **Andetrium**, Dalmatię ita lapis antiquus apud Joannem Lucium in opere De Regno Dalmatię et Croatiaę, deinde Clusa, et Clissura, Constantini Porphirogeniti, nunc Clissa. Sl: *Klis*.

— **Arduba** ciuitas Dalmatię ... (adde) deinde tininium Croatiaę, Sla: *Knin*.

— **Brachia** insula Illyrici Scylaci Croatia (sic !). Porphir: Bratzes Narentanorum. Italis: Brazza, Sl: *Brac*.

— **Bubua**, Plinij insula Dalmatię, Ammiani et Peuting: Boas, nunc Bua, Tragurio ponte iuncta. Sl: *Cihovo*.

— **Cori**. Porphir: Corinium. Sl: *Karin*. op. Croatiaę maritimę nunc Dalm: inter *Nadinum* et *Obrouacium*.

— **Croatia, sive Regnum Croatorum**, extendebatur à flumine Drauo usque ad mare Dalmaticum, cuius partes tres:

p.-a Croatia Sauia, sive Interamnensis inter flumina Draua, Saua, et Danubium, aliquando Φραγγωχώρον dicta ut Nicetas scribit, id est Francorum regio, nunc Sclauonia.

2.-a inter flumen Sauum, Bosnam et Montes Bebiun, et Albium quę nomen retinet.

3.-a Maritima intra montes prædisctos et mare, quę nunc in Dalmatia includitur.

— **Dacia**... (adde) animaduertendum est Daciam antiquam ultra Istrum fuisse, quam Traianus Imperator in Prouinciam redegit; Aurelianus autem habitatores eius cis Istrum transtulit, et inter Męsias collocauit hæque Dacia cis Istriana dividebantur in Daciam ripensem, et Mediterraneam, et in Notitia utriusque Imperij uidere est, et nisi hæc distinctio adhibeatur summa sepe ambiguitas sequitur. ... post uerbo Walachiam et Moldauiam (adde) Moldauia et pars Walachię sic à Germanis et Latinis dictę a Slauis Vlahia et à Gręcis recentioribus βλγία eadem pronuntiatione Slaua: cum etenim Vlahi in utraque Vlahia utantur lingua Latina, seu Romana, quę difert à cęteris dialectis Romanę lingue sed: Hispana, Francica et Italica; Slauique Italos vel Romanos uocent Vlahos, id Byzantini scriptores, pro ut multa alia àproximis Bulgaris Slaua gente mutuati sunt. Ipsi vero Vlahi sua lingua nempe Romana se ipsos non dicunt Vlahos vocabulo Slauo, sed Rumenos, et lingua Rumena loqui profitentur: quamuis Bulgarico, siue Slauo caractere in scripturis utantur, ipsorumque sacerdotes Diuina officia lingua slaua ritu gręco celebrent; quod ex diutiua seruitute Bulgarica ipsis euenisse scribit Lucius Valahosque qui montana Dalmatię, Croatiaę et Bosnę incolunt non esse eiusdem cum Vlahis trans

istrianis linguę sed Croatos, Morlachi dicuntur: comuniterque hii Vlahi, uel Vlassi Slauis et Morlacchi Italis sumuntur pro rusticis et hominibus infime conditionis.«

— **Dalmatia**, à Delmio, uel Dalmatia à Delminio Ciuitate Illyrica dicta fuit: cum enim regnante Gentio Illyriorum Rege Dalmatini se in libertatem uendicassent, uigintique oppida in ditione sua haberent, ei regioni Dalmatię nomen imposuerunt deinde, alijs sexaginta sibi ascitis, cum ad mare peruenissent Dalmate, Tragurisque et Epetinis Is-sensuum colonijs, Romanorumque socijs infesti euissent, id occasionem prętertumne prebuit Romanis primi belli Dalmatici, et tunc debellata Dalmatia in Prouinciam redac-ta fuit; sed deinde pluries se in libertate uendicantes Dalmate et cum Romanis bella gerentes, Liburnis ab occidente agrum ademerunt: Romanis uero ab Oriente Illyricum proprium: ita ut à Titio usque ad Drilonem flumina fines suos nomenque protulerint. Il-lyrico deinde ad alias Prouincias penes Danubium extensa Liburnia quoque in Dalmatia inciusa fuit, et mare Adriaticum ipsi adiacens Dalmatici maris nomen sortitum est. uide Illyricum proprium, uide Illyricus sinus.

— **Dalmatia** post Imperij declinationem restricta fuit ad insulas sinus Flanatici, et quatuor ciuitates continentis scil.: Jadra, Tragurio, Spalato et Ragusio.

— **Drinus** fluuius Illyrici ex Scardo monte ortus in Sauum flumen influit ab occidentali parte Tauruni, ut Ptolomeus scribit; nomenque suum retinet, et Bosnam à Rascia deter-minat, ut Jo. Cinnamus scribit.

— **Grauosa** — portus dictus ab antiquis Agrauonitis prope Ragusium, nunc S. Croce, Slavè *Grus*, uide Agrauonię.

— **Gudusca**, uilla in regione Bulgarica *Braniceuo*, ubi olim Guduscani populi Francis subditi. Vide Guduscani.

— **Jader fluuius** ... usque Salona porte hodie: ita enim fluuius qui Spalatum oppidum alluit (Corrige) Salona fluuius hodie Slauis *Solin*, qui labitur prope Salone ruinas quatuor milliariibus à Spalato distans. Tab.: Peutin.

— **Jadera** ... (adde) hodie Italis *Zara*, sl. *Zadar*.

— **Japidia**, triplex. Prima à fontibus Timani amnis usque ad Istriam. Secunda ab Arsia flumine usque ad Tedanium flumen. Tertia Inalpina, in montibus Albio, et reliquis supra Istriam se extendentibus.

— **Illyricum antiquum** propolis habuit Reges, terminabaturque Titio flumine, et montibus Scardo et Cerauniji.

— **Illyrico à Romanis occupato**, eius pars, quę intra Drilonem flumen et montes Ceraunios continebatur, in Prouinciam redacta tractu temporis in Macedonicum nomen transijt et Epirus noua dicta fuit.

— **Illyricum Regnum** quando à Romanis subactum fuit restrictum fuerat à Dalmatis intra flumina Naronem et Drilonem. Vide Dalmatia, uide Illyricum proprium.

— **Illyricum Romanę libertatis** tempore usque ad Carnos extendebatur ita ut com-prehenderet Illyricum proprium, Dalmatiam, Libutniam, tres Japidias, Carnos et Istriam.

— **Illyricum proprium** dictum fuit ea regio, quę intra Naronem et Drilonem omnes sita. Victo Gentio eiusdem Rege à Romanis in Prouinciam redacta fuit, et Illyrici proprii nomen obtinuit ad differentiam cęterarum Illyrici Prouinciarum scil/icet: Dalmatię, Liburnię, Japidiarum, Istrię et Carnię.

— **Illyricum Monarchię Romanę** (cum Augustus Istriam cum Japidia prima, et Cer-nis Italię addidisset) diuidebatur in Dalmatiam, quę et Illyricum superius, et Liburniam quę et Illyricum inferius uide Dalmatia, uide Liburnia.

— **Illyrico ad omnes Prouincias eis Danubium extenso, tunc Liburnia in Dalmatiam inclusa fuit, vide Dalmatia.**

— **Illyricum diuiso Romano Imperio in Orientale et Occidentale, et ipsum simili modo diuisum fuit.**

— **Illyricum Occidentale habebat has Prouincias: Noricum mediterraneum, Noricum ripense, Pannoniam Superiorem, Pannoniam Inferiorem, Saviam, Valeriam, Dalmatias** — quę cum Pręfecto Prętorio Italię parerent, ex inde Dalmatię, uti Italię proximę inter Italicas Prouincias aliquando censitę fuerunt.

— **Illyricum Orientale habebat: Dięceses**

— **Macedoniam:**

Achaia
Macedonia
Thessalia
Creta
Epirus vetus
Epirus nova

— **Daciam:**

Dacia mediterranea
Dacia ripensis
Męsia prima
Męsia secunda
Dardania
Pręvalitana

quę Pręfecto Prętorio Illyrici parebant, ob id auctores quando Illyricum nominant, ut plurimum de Illyrico Orientali intellegendi sunt.

— **Illyrico utroque post declinationem Imperij a Barbaris occupato, noua nomina ab occupatoribus indita fuerunt, Dalmatia tantum antiquum nomen seruante.**

— **Illyricum hodiernum** apud scriptores Latinos continet *Dalmatiam, Croatiam, Bosnam et Slavoniam*; ab Italis vero uno nomine Schiauoonia dictum fuit.

— **Illyricus Sinus** dictus fuit antiquibus mare uniuersum quod inter Italiam et Illyricum usque ad intima sinus eiusdem iacebat. Quod deinde Liburnicus Sinus, in quo Scheria insula Liburnorum antequam à Gręcis Corcyra dominaretur. — Postea ob Atriensibus Tuscis intima Sinus colentibus Adriaticum mare, quod non extendabatur ultra Epidamnium ex parte Illyrici, et montem Ariona, sive Garganum ex parte Italię reliquum uero usque ad fauces Sinus Jonium dicebatur in quo insula Corcyra ipsumque Adriaticum Romanę Monarchię tempore, et post diuisionem et declinationem Imperij dictum fuit Dalmaticum mare, et tunc Adriaticum mare extra fauces Sinus prolatum fuit Peloponessum, et Cretam usque prius Siculum dicebatur. Tandem Sinus integer dicitur Culfus Veneticus in quo Corcyra insula nunc Corfũ.

— **Issa** insula Liburnię postea Dalmatię. Porph. Italis. Lissa. Slavis *Wis*.

— **Ladesta** insula Dalmatię — Steph: Ladestumę Peut.: Ladestris, Porph: Lastobon; Dandolo: Laudestina; Italis: Lagosta; Slav. *Lastovo*.

— **Liburnia** antiquitus in Illyrico inclusa non fuit usque ad Romanorum tempora, qui eandem cum Istria, Japidibus, et Carnis Illyrico addiderunt, et tunc Liburnia duplici modo sumebatur, vel late inter Istriam et flumen Titium, nun Kerka, ita ut Japidiam secundam cum Inalpinę parte comprehenderet; vel stricte intra flumen Titium, et Tedanium nunc Zermagna exclusis Japidibus.

— **Melita** ... hodie Melida (adde) vel maleda, sla.: *Mliet*.

— **Nesti** ... peninsula Illyrici, scyl.: nunc Ponta de Stagno, Sla: *Rat*

— **Nesti** ... populi Illyrici, scyl: deinde Ardięi, postea Varalij, et post declinationem Imperij Narentani et Chulmitę nunc *Herzegouinę* pars.

— **Nestus** flu. Illyrici Steph. Tilurus. Antonini et Peutin. nunc. *Cetina* uel *Zetina*.

— **Nona** ciuitas Croatiae maritimae nunc Dalmatiae, quae an sit antiqua Ninia, uel Enona incertum. Sla: *Nin*.

— **Pharos** — (adde) Lesina Procopio et Italis. Porph: Phara. Sla: *Hvar*

— **Pretorium maritimum**. Dalmatiae in Portu Hyllis nunc S: Angeli rudera eius cernuntur in scitorio Tragurises; vulgo *Trau uecchio*.

— **Promona** ... (adde) hodie mons ita vocatur. Sla: *Promina*, ubi vestigia antiquae urbis.

— **Proteras** — insula Illyrici, Scyl.: nunc Girona in territorio Traguriensi — sla.: *Driuenich*.

— **Ragusium** ciuitas Dalmatiae falso pro Epidaurum ponitur, cum Epidauri rudera sex ab inde miliaribus orientem uersus cernantur: vulgo Ragusi cecchio. Ragusium autem siue Rausium destructo Epidaurum ab eisdem Epidauritanis in rupe maritima $\lambda\alpha\nu\sigma$ dicta conditum, et ob id à principio Lausium dictum ut Porph.: scribit. Sla.: *Dubrounich*. Italis: Ragusi; *Ciuitas libera*.

— **Regia insula**, sive Regis scopulus in terit. Tragur. sla: *Kraglieuac*.

— **Scardona** insula Dalmatiae quae nam fuerit incertum; duas tamen nunc ita uocari constat, scil: *Schedra*, et *Scherdiza*, quae cum pauci circuitus sint, neutram esse istam ueterem Scardonam facile dixeris; suntque qui insulam hodie dictam *Pago* hoc nomen tribuant; sed illam olim uocitatum *Cissam*, uel *Gissam* et *Crouatorum Kessam* scribit Lucius. Sla.: *Pag*.

— **Scardona** ciuitas antiqua Liburniae, deinde Dalmatiae, cuius rudera in sinu maritimo ad ostium Titii flum. cernuntur. Sla: *Scradin*.

— **Seruia** vel **Serblia** est regio inter Croatiam et flumina Moraua, et Danubium, ac mare, quae in maritimam et mediterraneam diuidi potest. Maritima olim Chulmia nunc Hezegouina. Mediterranea cuius pars Drino flu.: orientalis Rascia dicitur, uide Rascia. Pars uero eidem Drino occidentalis Bosna, uide Bosna.

— **Sibenicum** vel **Sibinicum** Croatiae maritimae oppidum nunc ciuitas Dalmatiae.

— **Sicum** ciuitas Dalmatiae antiquae cuius rudera cernuntur in littore maris inter Tragurim et Salonarum ruinas vulgo Studii ideo *falso Sibenicum pro Sico sumitur*.

— **Spalatum urbs Dalmatiae** olim Diocletiani Imp. Palatium post euersas Salonas effecta ciuitas Archiepiscopalis. Italis Spalato, Sla.: *Split*.

— **Tininium** ciuitas Croatiae uide Arduba ... deinde Tininium Croatiae Sla: *Knin*

— **Tragurium** (adde) Italis: Trau, Sla: *Troghir*.

— **Vegium** (adde) quae et Vigilia et Curicta ciuitas et insula. Italis: Veglia, Sla: *Krk*.«

Ovdje su citirani samo neki primjeri Lučićeve historijsko-geografske obrade pojedinih toponima. Kod toga se može uočiti da je Lučić više prostora i teksta dao pojmovima i pitanjima kod kojih su u dotadašnjoj literaturi postojala dvojaka mišljenja ili netočni podaci, kao na primjer za lokalitet *Sicum* koji je u doba renesanse identificiran sa Šibenikom odnosno obratno. Takvih slučajeva ima više (npr. *Ragusium* — *Epidaurum*). Za podršku svojim navodima Lučić se često poziva na antičke autore i Konstantina Porphyrogeneta, a upozorava i na arheološke nalaze ili ostatke antičkih građevina, te vodi računa posebno o antičkim nazivima pojedinih toponima. Neobično važno je Lučićevo citiranje hrvatskih naziva. To on redovito čini pod kraticom slav. ili sla. ili sl. Imena su uvijek točno napisana, dakako, onodobnom ortografijom. Tako: Dubrounich, Scradin, Kraglieuac, Driuenich, Mliet, Kessa, Troghir i sl. Lučić nije mogao odoljeti da uz Dubrovnik ne napiše »*Ciuitas libera*«, iz čega se mogu naslutiti i njegovi politički pogledi.

Iz više razloga posvetio je Lučić pažnju Iliriku, upozoravajući na povijesni razvoj tog teritorija i primjenu tog imena kroz vjekove. Obradio je tako 13 naslova od kojih i neke dosta opširno, no uvijek precizno. Posebno je zanimljiva Lučićeva obrada pojma »Illyricum hodiernum«. Lučić je, kako je poznato, objavio kartu pod naslovom *Illyricum hodiernum*, kao šestu kartu (geografsko-političku) uz djelo „*De Regno Dalmatiae et Croatiae*“, koja bi po svemu trebala pripadati uz šestu knjigu toga djela. Tu kartu posvećenu banu Petru Zrinskom objavio je unutar atlasa Joanna Blaeua *Atlas Maior* (1668) u koloru, a napisao je i komentar toj karti pod naslovom *Illyricum siue Sclavonia*.¹⁰ Za novo izdanje Ortelijeva *Thesaurusa* ili bolje za Baudrandov *Lexicon* Lučić je priredio slijedeći, već citirani tekst: »ILLYRICUM HODIERNUM apud scriptores Latinos continent *Dalmatiam, Croatiam, Bosnam et Sclavoniam*; ab Italis vero uno nomine *Schiauonia* dictum fuit.« Lučić ovdje pod pojmom *Illyricum hodiernum* ima u vidu tzv. uži Ilirik, tj. onakav kakav je sredinom XVII. stoljeća 1655. g. definiran odlukom Sv. Rote (rimskog sudišta u Rimu) kad se rješavalo pitanje prava na ustanove sv. Jeronima za Zbor ili Bratovštinu Ilira ili Slavena odnosno Hrvata koji su koristili Hospicij, Kaptol i Bratovštinu. U legendi karte objavljene uz djelo *De Regno Dalmatiae et Croatiae* Lučić je dao sljedeći detaljan opis. Legenda ovdje glasi: »ILLYRICUM HODIERNUM — Quod Scriptores communiter SCLAVONIAM, Itali SCHIAVONIAM nuncupare solent, in *Dalmatiam, Croatiam, Bosnam et Slavoniam* distinguitur. — Sed cum ejus majorem partem Turce obtineant, in Praefecturas eorum more Sanzacatus dictas divisum est, reliquum autem Veneti, Vngari et Ragusini tenent. — Sanzacatus sunt: Bosna, Residentia Basse, Poxega; Cernik; Bihak, Lika et Corbavia, Clissa; Herzegovina.« Uočljiva je razlika da za *Thesaurus* Lučić daje definiciju koju nalazi »apud scriptores Latinos«, dok u legendi karte stoji »Quod Scriptores communiter Sclavoniam, Itali Schiavoniam nuncupare solent, in *Dalmatiam, Croatiam, Bosnam et Slavoniam* distinguitur.« Kartu je Lučić ukrasio grbovima spomenutih kraljevstava s krunama, a sama karta nosi posvetu banu Petru Zrinskom koju je Lučić izradio za izdavača Johannesa (Joanna) Blaeua. Ova posveta od velikog je značenja, jer je Petar Zrinski bio protagonist borbe protiv Turaka i nada Evrope za oslobođenje ovog Ilirika od osmanlijskog zavojevača. Posveta izrađena i otisnuta 1668. g. na karti u *De Regno Dalmatiae et Croatiae* i u *Atlas Maior* J. Blaeua glasi: »Ill.-mo et Excell.-mo Domino - D.-mo PETRO COMITI PERPETUO DE ZRIN — REGNORUM DALMATIAE, CROATIAE ET SCLAVONIAE BANO — Bano Hereditario Maritimo. — Presidii Legradiensis et peninsulae Marakae Hereditario Capitaneo, et D. mo Comiti Hereditario de Lijcâ, Odoriâ, Corbaviâ, Almiso, Clissâ, Scardonâ, Ostrovizzâ, Breberio etc. — Argentinofondinarum in Gosdansio et Kosthanizzâ Libero Domino, Sacrae Cesareae Majestatis Consiliario et Camerario — Tabulam hanc D. D. D. Ioannes Blaeu«.

Posveta ističe bansku čast i naslov Petra Zrinskog, a to označuje da je vicerex ili prorex ovih kraljevstava, te da je isto tako i nasljedni primorski ban. Petar Zrinski uz sve navedeno Carev je savjetnik i komornik.

Uključujući u kartu *Illyricum hodiernum* uz tekst legende i ovu posvetu Lučić je dao tom pojmu širu povijesno-geografsku i političku dimenziju. To je tim važnije kad se znade da je Lučić bio u prijateljskim odnosima s knezom, kasnije banom Petrom

¹⁰ *Miroslav Kurelac*, „Illyricum hodiernum“ i ban Petar Zrinski, Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije, vol. 6, Zagreb 1969, str. 143—154; *Isti*, Lučićev autograf...str. 155—168; In *Tabulam Illyrici hodierni — Illyricum sive Slavonia*, str. 165—168; *Isti*, Prilog Ivana Lučića-Luciusa povijesti roda Zrinskih i njegove veze s banom Petrom Zrinskim, Zbornik Historijskog zavoda, vol. 8, Zagreb 1977, str. 101—132.

Zrinskim i njegovim tajnikom Markom Forstallom o čemu postoji sačuvana Lučićeva korespondencija.¹¹

Valja napomenuti da je Lučićev *Illyricum hodiernum* osnovan ne samo na shvaćanjima kakva su vladala u Zboru sv. Jeronima u Rimu i na odluci Sv. Rote već na mišljenju geografa-historičara koji su tada djelovali u Rimu i uživali međunarodnu znanstvenu reputaciju. »Scriptores« na koje se poziva Lučić u svojoj natuknici sudjelovali su u polemici o Iliriku koja se tada vodila u Rimu. Bili su to Leo Alatus, Luca Holstenius, Roberto Papaffava, Athanasius Kircher i drugi, koji su o tome pisali rasprave u težnji da se što preciznije odredi prostor Ilirika kroz stoljeća i njegove suvremene granice.¹²

Lučićeve *Notae ad Thesaurum Geographicum* Abrahama Ortelija koje je objavljivao M. A. Baudrand dopune su ne samo obradi Ortelijevih natuknica u pogledu novih povijesnih podataka već i podaci o novoj geopolitičkoj situaciji, o novim državnim granicama i aktualnim vladavinama. Abraham Ortel (Ortelius, Amsterdam, 1527—1598) slavan po svom atlasu *Theatrum Orbis Terrarum* (čije je prvo izdanje izašlo 1570. g., a zatim je slijedio niz novih izdanja), stekao je velik ugled djelom *Thesaurus geographicus* objavljenim 1587. g. To djelo predstavlja leksikon geografsko-historijskih pojmova, a Ortelius se smatra jednim od prvih historijskih geografa. Krajem XVII. stoljeća (1670, 1674) nastavio je Ortelijevu djelo Filip Ferrari koji je objavio djelo pod naslovom *Lexicon geographicum in quo universi Orbis urbes, Provinciae, Regna, Maria et Flumina recensentur*. Ovaj Leksikon objavio je Michel Antoine Baudrand u Parizu 1670. g. s dopunama, a izašao je i u Padovi 1674. g. U citiranim izdanjima nalaze se Lučićevi prilozi uvijek s pozivom na Lučića, a katkada i na Lučićovo djelo *De Regno Dalmatiae et Croatiae*.

Poznanstvo s istaknutim znanstvenicima, polihistorima, u Rimu proširilo je Lučićeve spoznaje a produbilo je i znanstvenu kritičku metodu koju je primjenjivao pišući svoja djela. Lučić je u Rimu slovio kao ugledan znanstvenik, o čemu rječito svjedoče francuski putopisci, epigrafi i lingvisti (Jacob Spon, Pierre Petit Madico, i dr.), geografi Holanđezij Wilhelm, Joann i Cornelije Blaeu, znanstvenici iz kruga Akademije kraljice Kristine Švedske, iz kruga Akademije dei Lincei G. Galileia. Mnogi su poticali Lučića da objavljuje svoje priloge u njihovim edicijama (Ferdinando Ughelli., Henschenius, Holstenius i dr.). Bio je osobito tražen za podatke o našim krajevima koji su bili za Europu umnogome još "terra incognita", ili su o njima objavljivi netočni podaci, tekstovi puni fantazije. Lučićev znanstveni autoritet bio je velik, njegovi prilozi bili su ozbiljni i pouzdani. Karakteristike Lučićeva leksikografskog rada u uskoj su vezi s načinom njegova povijesnog istraživanja i pisanja. Lučić se uzda prije svega u izvore, u dokumente i natpise, a manje u pisce. Lučić je svjestan suhoparnosti svoga stila i prema njegovim riječima »nedotjerana kazivanja«. Stoga u Uvodu svog djela poručuje čitateljima: »Naslađuješ li se dotjeranim stilom, odustani od čitanja da ne budeš povrijeđen. Ne pišem naime za obožavaoce duhovita govora već za ljubitelje istine i za one koji žele saznati nešto o nejasnoj prošlosti Dalmacije.«¹³ Lučićev način pisanja i njegova metoda

¹¹ Korespondencija Lučić - Zrinski - Forstall. Fond Obitelji Zrinski. Arhiv Hrvatske - Zagreb, v. *Miroslav Kurelac*, Prilog Ivana Luciusa-Lučića povijesti roda Zrinskih i njegove veze s banom Petrom Zrinskim, Zbornik Historijskog zavoda JAZU, vol. 8, Zagreb 1977, str. 101—132.

¹² Radovi A. Kirchera, L. Holsteniusa i drugih pisaca o Iliriku, Arhiv JAZU u Zagrebu, Mss II. d. 37, II. d. 40, II. c. 6, IV. c. 33; *Miroslav Kurelac*, Suvremenici i suradnici Ivana Lučića... Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije, vol. 6, 1969, str. 133—142; *Ivan Golub*, Juraj Križanić i njegovi suvremenici, Historijski zbornik, God. XXII-XXVIII, Zagreb 1974—1975, str. 225—317; *M. Kurelac*, Stjepan Gradić i rimski znanstveni krug XVII. stoljeća, Zbornik radova o dubrovačkom učenjaku Stjepanu Gradiću, Zagreb 1985, str. 17—33.

¹³ Predgovor i uvod Lučićev u »De Regno Dalmatiae et Croatiae« pod naslovom »Lectori dalmatae veritatem amanti — Čitaocu Dalmatincu ljubitelju istine«. Tekst priredili *M. Kurelac* i *Bruna Kuntić-Makvić*, izd. Ivan Lučić, O kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske, Zagreb 1986, str. 358—363.

može se smatrati vrlo prikladnom za leksikografske priloge. Glavna karakteristika Lučićevih leksikografskih radova jest — preciznost, jasnoća i jednostavnost uz izbjegavanje narativnog: — znanstvena podloga pojedinih priloga, donošenje najnovijih znanstvenih rezultata kritički provjerenih; — registriranje aktualnog političkog stanja; — trijeznost izvještavanja.

Lučićev leksikografski rad nije do sada bio valoriziran onako kako zaslužuje. Njegovi prilozi za *Thesaurus Geographicus* Arbahama Ortelija odnosno *Lexicon* M. A. Baudranda važan su doprinos poznavanju Lučićeva rodnoga kraja, konkretno Hrvatske i njene povijesti kao i aktualnoga geopolitičkog stanja hrvatskih zemalja pa i čitava, ponajviše užeg Ilirika. Kad se podaci u Baudrand-Ortelijevu Leksikonu dopune podacima objavljenim u *Atlas Maior* J. Blaeua, a pogotovu kartom *Illyricum hodiernum* s grbovima kraljevstava Dalmacije, Hrvatske, Bosne i Slavonije te posvetom banu Petru Zrinskom, Lučićev doprinos poznavanju i znanstvenom prezentiranju Hrvatske u svjetskoj povijesnoj literaturi, kao i geopolitičkom aktualnom uključenju Hrvatske u međunarodne suvremene odnose od velikog je značenja i neprocjenjive vrijednosti. Poput Abrahama Ortelija na svjetskom planu, tako Ivana Lučića valja smatrati osnivaateljem historijske geografije u Hrvata. Suradnji u djelu Michela Antoina Baudranda, u njegovu Leksikonu, pripada u tom pogledu posebno mjesto, iznimno važno za povijest hrvatske leksikografije.

IVAN LUČIĆ-LUCIUS' CONTRIBUTIONS TO M. A. BAUDRAND'S LEXICON

SUMMARY. Ivan Lučić-Lucius (Trogir, 1604 — Rome, 1679) was the founder of modern critical and scientific historiography among Croats. He wrote the well-known *De Regno Dalmatiae et Croatiae, libri sex* (Amsterdam 1666), *Memorie istoriche di Tragurio* (Venice 1673), *Inscriptiones Dalmaticae* (Venice 1673) and other publications, also many contributions to contemporary lexicography especially in the French scholar Michel Antoine Baudrand's (Paris, 1633—1700) *Lexicon geographicum* (Paris 1670, 1674, 1705). These contributions by Ivan Lučić have not until now been sufficiently known, as well as the scholarly connections between him and M. A. Baudrand and his brother Peter A. Baudrand. The author draws attention to Ivan Lučić's manuscript which is part of M. A. Baudrand's papers in Paris as made ready for publication in Baudrand's *Lexicon*. He also appraises Lučić's contribution because of which he may be considered the first real founder of historical geography among Croats and a knowledgeable lexicographer in the field mentioned.